

Skolefritidsordninger

A low-angle, upward-looking photograph of three children against a clear blue sky. The children are smiling and looking towards the camera. The child on the left is wearing a purple shirt, the child in the middle is wearing a green shirt, and the child on the right is wearing a white shirt. The text 'BUPL NORDJYLLAND' is overlaid in white at the bottom.

BUPL
NORDJYLLAND

Fritidspædagogikken

"Jeg vil gerne give dem et fristed hvor de bare kan være sig selv uden de store krav og forventninger"

5.681 pædagoger fra hele landet - heraf 692 nordjyske pædagoger - har i BUPL's vilkårsundersøgelse besvaret spørgsmål, der handler om deres arbejde med børn og unges fritid, og pædagogerne arbejder både i skolefritidsordninger og skolen.

Denne pjece har sit fokus på skolefritidsordning. Der stilles skarpt på, hvordan pædagogerne løser deres opgaver med et særligt blik på børns trivsel. Fritidspædagogikken træder her frem i lyset, og en særlig faglighed bliver tydelig i de åbne besvarelser, pædagogerne giver i vilkårsundersøgelsen.

Hovedkonklusioner

- Fritidspædagogikken er mere end hvad det blotte øje ser.
- Alt det vi ser beskrives af pædagogerne som aktiviteter eller lege. Det vi får øje på, når vi træder ind i fritidsinstitutionerne.
- Alt det vi overser beskrives som en særlig proces, der danner grundlaget for og kvalificerer arbejdet med aktiviteter og lege. Med pædagogisk faglighed arbejdes der med relationer og trivsel gennem samtaler, nærvær og justeringer af aktiviteter tilpasset børnenes behov.
- Pædagogerne fortæller, at især manglen på pædagoger og en generelt dårlig normering gør deres vilkår svære.
- Ligeledes beskrives opgaven med at støtte børn med særlige behov som mere omfattende end tidligere. En stor del af børnene modtager hjælp i skolen, men ikke i fritiden.
- Pædagogerne fortæller, at deres arbejde og faglighed er vigtig og unik, ligesom de vurderer, at en høj pædagogandel forbedrer arbejdet med børns trivsel.

At få øje på fritidspædagogikken

Det pædagogiske arbejde

Ifølge pædagogerne, er børn og unges fritid i dag under pres. De fortæller om lange skoledage og SFO'er og klubber, der med få kvadratmeter og alt for lidt tid til rådighed, modtager mange trætte børn og unge hver dag. De fortæller om travle eftermiddage.

Midt i denne travlhed, ses i deres beskrivelser et pædagogisk arbejde og en fritidspædagogik, der ikke altid er til at få øje på. Denne pjece kaster lys på de dele af pædagogernes arbejde, vi kan se, men også det, vi måske overser. Det er netop helheden, der har betydning for forståelsen af den pædagogiske faglighed og arbejdet med børn og unges trivsel og udvikling i fritidsinstitutionerne.

Forældrene ser en masse børn, der leger eller er i gang med forskellige aktiviteter med de voksne. De møder måske en "blæksprutte", der holder styr på, hvem, hvornår og hvor mange, eller de finder deres børn i fuld gang med at lære at gå på artiststylter eller bage en kage i køkkenet.

Når pædagogerne i undersøgelsen spørges direkte ind til, hvordan de mener at være med til at styrke børnenes trivsel, er det dog særligt de planlagte aktiviteter, der fremhæves.

Det er også her, at vi ser fritidspædagogikken komme til udtryk gennem børnenes eget perspektiv. En pædagog fortæller, at dette gøres:

"Ved at lade børnene være aktive medspillere i deres egen hverdag. Lade dem komme med forslag til aktiviteter og hjælpe dem med at udføre dem."

Alt det vi ser

En del af det fritidspædagogiske arbejde er de aktiviteter, som fx forældre, der træder ind i institutionen, nemt får øje på. Alt det vi ser. Eksempler fra undersøgelsen, der viser dette kan være aktiviteter som:

- Ture ud af huset
- Fællesspisning
- Bading
- Træværksted
- Teater
- Kreative værksteder
- Mindfulness
- Massage
- Rollespil
- Yoga
- Blæksprutte/flyver

BUPL
NORDJYLLAND

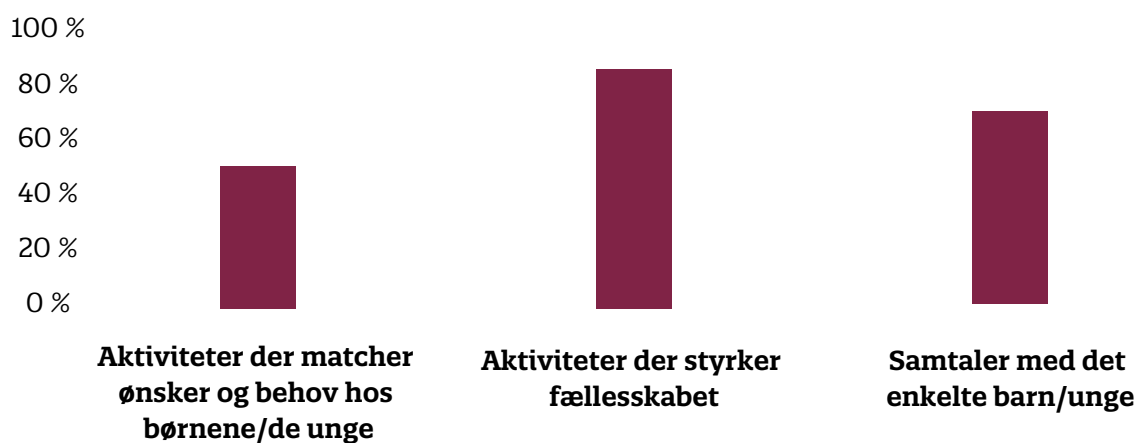
Samtaler er vigtige

Pædagogerne involverer børn og unge aktivt i beslutninger om, hvilke aktiviteter der giver mening for dem. De arbejder med medinddragelse gennem fællesmøder eller en ophængt postkasse, hvori børnene kan lægge ønsker og ideer. For som en pædagog skriver:

"Hvordan kan det nogensinde understøtte børns trivsel, at deres egen foretagsomhed ikke regnes for noget?"

Der spørges om, hvor pædagogerne særligt mener der bør fokuseres i arbejdet med trivsel.

På hvilke(t) af nedenstående områder mener du særligt der bør fokuseres, hvis du skal kunne styrke børnenes /de unges trivsel

Det viser sig også i svarene, at mange pædagoger vurderer, at samtaler med det enkelte barn/unge er særlig relevante for deres trivsel. Beskrivelserne af, hvordan arbejdet med aktiviteter og samtaler sammen kan ses som en del af fritidspædagogikken, bliver tydelig i de åbne besvarelser. Det er dog også netop denne del, der ikke lige er så nem at få øje på.

Børneperspektiv

Alt det vi overser

Bagved de mange aktiviteter og lege, finder vi alt det, vi ikke lige kan se. Denne del af pædagogernes arbejde er stor og repræsenterer fortællinger om fritidspædagogikken i et særligt relationelt børneperspektiv. Et børneperspektiv, hvor bl.a. viden om børnegruppen og kendskab til de enkelte børn og unge fremstår central, og hvor fokus er på at skabe gode relationer mellem børnene og til de voksne. Den relationelle del af pædagogernes arbejde er den del af fritidspædagogikken, der er i risiko for at blive overset.

Det relationelle arbejde adskilles dog ikke fra selve aktiviteterne, og det er i sammenhængen, at fagligheden beskrives. I pædagogernes svar ses det, at aktiviteterne ikke kobles til det at dygtiggøre sig. Beskrivelser med ord som læring er sjældne, men nævnes af nogle med en afstandtagen til den fagfaglige forståelse. Derimod fortælles der ofte om aktiviteter med mulighed for ro, nærvær, samtaler, venskab og fællesskab.

Det er en vigtig pointe, at det relationelle arbejde også ses hos den travle "blæksprutte" og pædagogen, der leger med børnene eller observerer den frie leg. Pædagogerne vælger selv i deres svar at bruge aktiviteterne som eksempel, når de fortæller om relationsarbejdets betydning for børn og unges trivsel.

"Der skabes et frirum, en trykbase, en kreativ, udviklende mulighed for børnene som påvirker trivsel og relationer på tværs af klassetrin. De træner selvstændighed, fælles ansvar og sociale færdigheder. Der er mulighed for at skabe, danne og udvikle ud fra barnets lyst og fantasi, fremfor faglig skemasat læring og tests."

"Jeg har lige arbejdet med drengene fra en 0. klasse over en periode, hvor de var sammen med mig om eftermiddagen, og hvor jeg lavede aktiviteter for at understøtte deres indbyrdes relationer. Vi gjorde det fordi en dreng havde svært ved at komme ind i legene i drengegruppen. Og det virkede!"

BUPL
NORDJYLLAND

Opmærksomhed

For at få øje på det, der overses, og tydeliggøre denne del af det pædagogiske arbejde i fritidsinstitutionerne benyttes modellen nedenfor. Denne illustrerer en proces, der bygger på tydelige mønstre i de åbne besvarelser.

Opmærksomhed – at få øje på

"Ved at være til stede!". Sådan skriver en pædagog om sit arbejde med børnenes trivsel.

I denne del af processen fortælles om at være til stede i institutionen med en helt særlig opmærksomhed. Med fokus på at være nærværende, observerer pædagogerne børnene og lytter til dem. De stiller sig til rådighed, når børnene henvender sig til dem for hjælp, samtale eller blot en rar stund med en voksen.

I dette arbejde får pædagogen øje på, om der er enkelte børn, der har brug for en ekstra opmærksomhed. De får øje på, om der er særlige relationer i børnegruppen, der kræver et særligt fokus, eller måske lægger de mærke til børn, som slet ikke kommer i SFO'en eller klubben.

De fortæller om at arbejde på følgende måde:

"Ved at være omkring børnegruppen observerer jeg, hvad der er relevant at arbejde med. Ved at være omkring børnegruppen kan jeg bruge mine observationer som basis for trivselsarbejdet."

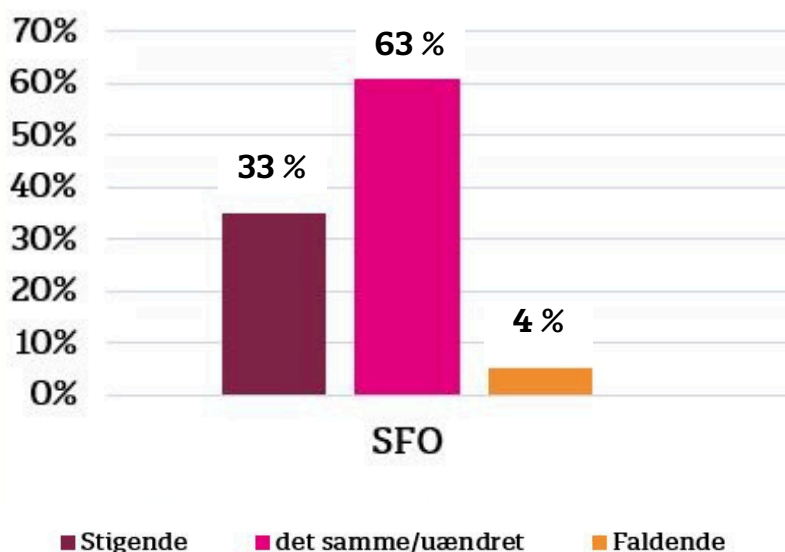
Stigende mistrivsel

I undersøgelsen ses det, at mange pædagoger vurderer, at antallet af børn, der ikke trives, er stigende.

Det kan ikke påvises, hvor mange børn det specifikt drejer sig om, men også de pædagoger der ikke oplever at antallet er stigende fortæller om børn, der ikke trives i deres uddybning.

Generelt ses det dog, at det er denne gruppe af børn, som pædagogerne, gennem den særlige opmærksomhed og nærværende tilgang, får øje på.

Er det din vurdering, at antallet af børn i din institution, som ikke trives er

"Jeg går meget op i at være en nærværende pædagog. En pædagog, som børnene ved at de kan komme til, når de har brug hjælp. En pædagog som har øje for børneperspektivet og som er med til at guide og hjælpe børn ind i fællesskabet."

Det opsporende arbejde

"Jeg forsøger at fange de børn, der ikke lige stråler, eller kryber langs panelerne. Spørger ind til deres dag og hvordan de har det. Mange små relationer bliver på sigt en god relation, så man kan nå dybere ind, hvis der er behov for det."

"Jeg styrker børn og unges trivsel ved at lave aktiviteter som jeg ved, at de interesserer sig for og derigennem taler vi om forskellige emner. Både de ting som er svære hos barnet eller den unge, eller om de ting som sker omkring barnet, fx på de sociale medier."

Den opsporende del af det pædagogiske arbejde, er en omfattende del af de åbne besvarelser.

Pædagogerne fortæller her, at den viden deres opmærksomhed har ført med sig, nu danner grundlag for deres videre fokus. De har fået blik for hvilke børn, der kræver en særlig indsats, og fortæller om, at de nu kvalificerer deres viden om børnene og dermed deres handlemuligheder fremadrettet.

Arbejdet med opsporing beskrives i to spor. Pædagogerne arbejder først og fremmest med det de betegner som det forebyggende arbejde med børn som er indmeldt i deres institution. Dette med et særligt fokus på samtalen med børnene om deres trivsel.

Pædagogens særlige opmærksomhed og nærvær har dannet fundamentet for, at børnene nu tør at fortælle om ting der er svære og vise, hvad de har behov for.

Det opsporende arbejde er dermed den del af fritidspædagogikken, hvor pædagogerne, udover også at opsøge forældre og lærere, særligt søger børnene selv med det formål at blive endnu klogere på deres forløbelige observationer. De graver dybere og spørger nysgerrigt ind til børnenes liv, venskaber eller bekymringer.

Børn kommer ikke i SFO

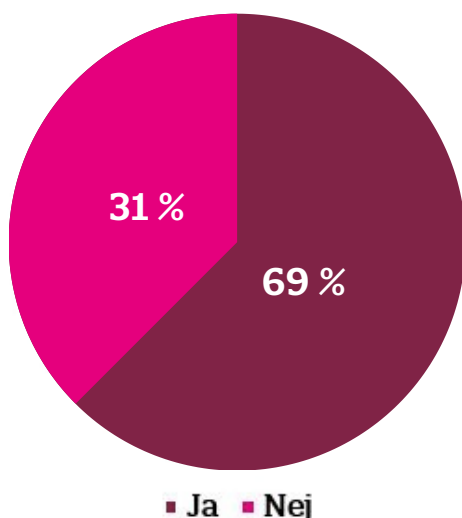
Der er dog også enkelte børn, der ikke er indmeldt i en fritidsinstitution. Her beskrives det som pædagogerne kalder det opsøgende arbejde.

Langt de fleste pædagoger oplever, at der er børn, som ikke kommer i SFO, men som ville have gavn af det. Det er ikke muligt på baggrund af undersøgelsen at opgøre, hvor mange det drejer sig om, men i de uddybende svar ses det, at det drejer sig om forholdsvist få.

Pædagogerne beskriver, at de reagerer ved at kontakte forældre eller lærere, men at det ofte er svært at skabe den nødvendige ændring.

De ældre børn og unge fravælger fx at gå i SFO, hvis de har andre fritidsinteresser, eller ikke synes, at SFO kan tilbyde dem et godt alternativ til at gå hjem. Dog er det generelle mønster, at det ofte skyldes forældrenes økonomiske situation. Det er blevet for dyrt for mange familier, og ofte rammer det de børn, der har mest brug for det.

Har du kendskab til børn fra skolen som ikke går i SFO, men som ville have gavn af det?

"Jeg oplever at børn der ikke går i SFO ofte mangler relationer til andre børn, kan virke ensomme, har svært ved at være i skole og mangler basale færdigheder i samarbejdet med andre."

BUPL
NORDJYLLAND

Handling

- at justere indsatsen

"Her er et eksempel på hvordan jeg bruger mine strukturerede aktiviteter til at støtte specifikke børn.

1. Jeg planlægger aktiviteter med afsæt i kendskab til børnegruppen.

2. Jeg er opmærksom på hvilke børn der ville have godt af at komme til min aktivitet og forsøger derfor at tiltrække disse børn.

3. Jeg evaluerer med kollegaer mht. om jeg er lykkedes med mine mål med aktiviteten og hvad jeg bør gøre anderledes."

"Det kan jeg når jeg laver rollespil, og jeg via rollespil planlægger eventyr, som tilgodeser fx udsatte børn eller styrker en specifik børnegruppe. Ved at skabe en historie/spil som styrker deres fællesskab og relationer til hinanden eller tillader et eller flere udsatte børn at deltage på lige fod med de andre i gruppen."

Her fremskrives den del af fritidspædagogikken, hvor pædagogerne omsætter deres viden til yderligere handling. For ligesom det kan være svært at identificere den opmærksomme pædagog eller vide, hvad der ligger bag den særlige nysgerrighed på et specifikt barn, så er det ikke altid muligt at se den fulde intention eller proces bag alle aktiviteter.

Pædagogerne handler og reagerer på udfordringer hver dag. Fx i det vigtige samarbejde med skole og forældre. Denne type af handling kan omhandle bekymringer i familier, eller hvis der er børn, der vurderes til at have brug for ekstra støtte.

Selvom der både arbejdes med opmærksomhed og nysgerrig opsporing under de ovenstående aktiviteter er pointen her, at aktiviteterne i sig selv også er en bevidst pædagogisk handlen.

Aktiviteterne forberedes, justeres og evalueres på baggrund af viden om børnene, og de bygger på pædagogiske overvejelser med det formål at styrke børnenes trivsel og udvikling.

Et yderligere eksempel på dette ses i vilkårsundersøgelsen, hvor en pædagog beskriver rollespillets betydning for arbejdet med trivsel.

En aktivitet, der rummer overvejelser om fællesskab, relationer og børn, der har brug for noget særligt.

Fritidspædagogikkens udfordringer

Eksemplerne i venstre spalte viser, hvordan arbejdet med opmærksomhed – opsporing og handling tilsammen fremskriver en del af fritidspædagogikken, som vi er i risiko for at overse, men som må forstås i sammenhæng med aktiviteterne.

For at forstå, hvad pædagogerne har brug for i arbejdet med trivsel, rettes blikket i besvarelserne netop mod helheden og ikke kun den del vi kan se. Pædagogerne viser, at det er det pædagogiske arbejde, der ligger både før, under og efter selve aktiviteterne, der kræver bedre vilkår, og de peger på flere løsninger.

Først og fremmest ønskes bedre normeringer samt bedre mulighed for hjælp i arbejdet med børn med særlige behov.

Bedre normeringer

Vilkår for det pædagogiske arbejde

"Vi er pressede ude i felten. Opbevaring og brandslukning er den virkelighed vi og vores børn indgår i. Som tingene ser ud lige nu, er der ikke mulighed for at dyrke vores kerneopgaver – læring, udvikling og trivsel."

"Der skal spares, og der skal spares på ALLE områder. Pædagoger er en uddøende race i kommunen. Jeg er den eneste pædagog ansat i SFO'en."

"200 indmeldte - 4 - 5 på arbejde"

"4 pædagoger til 101 børn"

Pædagogerne giver i vilkårsundersøgelsen udtryk for, at deres arbejde med børn og unges fritid sker under svære vilkår.

De fortæller om nedskæringer og om ikke at have den tid, det pædagogiske arbejde kræver.

Tid til at være opmærksom, opspore og handle ud fra de enkelte børn, fordi der er for mange børn i forhold til antallet af voksne.

Ifølge pædagogerne, påvirker de dårlige normeringer kvaliteten af deres arbejde på grund af manglen på tid.

De retter også fokus på, at det har betydning for kvaliteten, at det pædagogiske arbejde udføres af pædagoger.

Langt de fleste vurderer, at en høj pædagogandel forbedrer deres trivselsarbejde, men i forhold til andelen af pædagoger ses det, at vilkårene også er svære.

Den særlige opgave

I sammenhæng med oplevelsen af dårlige normeringer, ses det ligeledes, at pædagogerne ikke altid kan tilbyde de rette løsninger for børn med behov for særlig støtte. De børn er der, ifølge beskrivelserne, kommet flere af. Børn, hvis behov for hjælp ofte er kendetegnet ved en diagnose og/eller et behov for støtte i de sociale samspil.

Mange pædagoger omtaler i den forbindelse arbejdet med inklusion som problematisk. Det mønster, der ses i deres fortællinger, er tydeligt og viser, at en del af de børn, der modtager hjælp i skolen, ikke får den samme støtte i fritiden.

Dette kan have en negativ betydning for børnenes trivsel.

"Når vi modtager nye børn 1. april, så kommer der børn, som har haft meget støtte i børnehaven. Når de lander hos os, er det uden hjælp af nogen art. Det er dømt til at gå galt for de her børn. Det er ikke inklusion. Når de så begynder i skole efter sommerferien, så er det udelukkende i skoledelen, at barnet får hjælp. I SFO står de på egne ben. Vi er ikke ansatte nok til at hjælpe. Om eftermiddagen er vi 7-8 ansatte til 198 børn".

"Når skolen er forbi og SFO starter, så er der i vores SFO en del børn som er meget trætte. Det er tit de børn som får hjælp af AKT i løbet af skoledagen. Der skal ikke meget til før de "koger" over, og jeg har tit måtte ringe nogle af disse børn hjem, da de ender i konflikt og slåskamp det meste af tiden. I SFO står man tit med en meget stor børnegruppe alene, og det er svært at give den rette støtte til de børn, som har det svært."

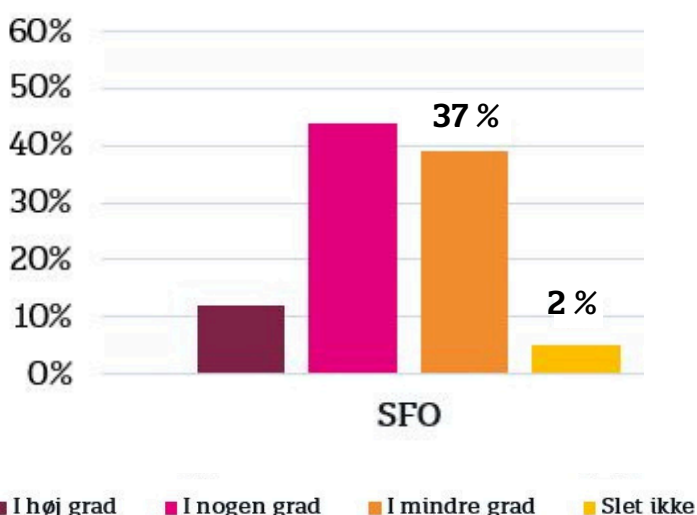
BUPL
NORDJYLLAND

Børn med særlige behov

Det ses også i diagrammet herunder, at over en tredjedel af pædagogerne vurderer, at børn med særlige behov i mindre grad eller slet ikke får den rette hjælp.

I hvilken grad oplever du, at de børn i din institution, der har særlige behov, får den støtte de har brug for?

I de åbne besvarelser uddyber pædagogerne dette. Her er det vigtigt at påpege, at den gruppe, der har svaret i nogen grad, nok er den største, men i netop deres besvarelser ses et dilemma. De beskriver, at de bevidst vælger at tilbyde hjælpen til de børn med særlige behov, som spørgsmålet også retter sig specifikt imod, men at det har konsekvenser.

"Vi gør hvad vi kan, men personaleressourcerne er der ikke, og vi er nødt til at prioritere. Med dårlig samvittighed eller stress som resultat."

Et særligt frirum

Pædagogernes ønske om bedre normeringer og mulighed for ekstra hjælp og støtte står dog ikke alene.

De italesætter også ønsker om et stærkere samarbejde med skolen, bedre fysiske rammer med mere plads og en ledelse der forstår, anerkender og ikke overser fritidspædagogikkens betydning for børnenes trivsel og udvikling.

En fritidspædagogik, der i denne pjece er blevet vist en del af, velvidende at andet ikke er belyst. Selvom der ses store udfordringer med mangel på pædagoger, og en opgave der ofte kræver en svær prioritering, ses også fortællinger om at være noget for nogen. At tilbyde et særligt frirum og bidrage med en særlig positiv og legene tilgang til børnenes fritid.

"Jeg har generelt meget fokus på de børn der har særlige behov. Det kan ofte betyde at dem der klarer sig fint, bliver overset."

"Der er ingen tvivl om, at vi forsøger, men ofte er man nødsaget til at prioritere mellem det enkelte barn og den samlede børnegruppe. Det er dilemmafyldt og falder valget på det enkelte barn, så øger man arbejdspresset for sine kollegaer."

"Vi møder børn med interesse, venlighed, omsorg og positivitet. SFO'en er deres fristed, og de skal være vilde med at være her. Pædagogerne er gode rollemodeller"

BUPL
NORDJYLLAND

BUPL NORDJYLLAND